

Bogdana Petryszak

Lwów

Кар'єри публічних нотаріїв у Львові XV—XVI ст.

Еліти українських міст, попри зріст наприкінці XX — на початку XXI ст. містознавчих студій, залишаються поки що недослідженою темою в українській історіографії, порівняно з досить вагомими здобутками у вивченні князівських, шляхетських, козацьких еліт¹. Вивчення цієї проблеми, натомість, дозволить глибше зрозуміти становлення міського самоврядування у містах, процеси олігархізації влади, розвитку і перетікання еліти.

У нашій статті спробуємо розв'язати питання кар'єрного поступу публічних нотаріїв у Львові, їхню кооптацію до міської громади та лав патриціату, адже вони становили у XV—XVI ст. інтелектуальну еліту міської громади Львова. В умовах обмеженого доступу до вищих університетських студій, коли осіб з такою освітою було обмаль навіть серед найосвіченіших членів магістрату, наприклад, писарів, вони були одним з факторів поширення певних культурних впливів серед міської громади. Матеріали до нашої статті становили, в основному, джерела, що знаходяться в фондах Центрального державного історичного архіву України,

¹ Л.В. Войтович: *Князівські династії Східної Європи (кінець IX—початок XVI ст.). Склад, суспільна і політична роль: історико-генеалогічне дослідження*. Львів 2000; В.В. Кривошея: *Національна еліта Гетьманщини (Персональний склад і генеалогія козацької старшини. 1648—1782): У 2-х тт.* Київ 1998; Його ж: *Українська козацька старшина*. Київ 2000; В.В. Кривошея, Н.М. Яковенко, В.М. Орел: *Українська шляхта напередодні Визвольної війни середини XVII століття: історико-географічні та історико-генеалогічні матеріали*. Київ 2000; В.Л. Маслійчук: *Козацька старшина слобідських полків другої половини XVII—першої третини XVIII ст.* Харків 2003; Н.М. Яковенко: *Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна)*. Київ 1993, та ін.

м. Львів (далі — ЦДІАУЛ), зокрема, фонди 131 (Колекція грамот на пергаменті) та 52 (Магістрат міста Львова).

Ця відособлена професійна група досі не знайшла своїх дослідників в українській історіографії². Свого часу дослідженням цього культурного явища на західноукраїнських землях займалися польські історики, зокрема, Сильвіуш Мікуцький та Станіслав Кентжинський³, однак до їхнього поля зору потрапляли переважно загальні організаційно-функціональні сторони діяльності нотаріату, а не долі конкретних нотаріїв у середовищі, яке їх оточувало.

Інститут публічного нотаріату, з'явившись у Польській Короні в XIV ст., поширився на польських землях на початку XV ст. через сильні західні церковні впливи⁴. Суспільство стикалося з публічним нотаріатом у церковних судах, наприклад, у справах про церковну десятину. Найчастіше нотарій був присутній під час укладання тестаментів, якщо така форма впису була обов'язковою. Публічні нотарії входили до складу персоналу судових, консисторських, єпископських канцелярій, а також інших церковних інституцій⁵. Як одну з причин поширення нотаріату історики вказують зростання інтенсивності контактів з Апостольською столицею, що вимагало в більшості випадків виставлення нотаріального інструмента⁶.

У Львові з публічним нотарієм вперше зустрічаємося наприкінці XIV ст., коли у 1391 р. як міський писар фігурує нотарій Лаврентій з Сандомира⁷. Упродовж наступних століть публічні нотарії продовжували свою співпрацю з львівським магістратом через міську канцелярію.

Розглянемо чотири приклади розвитку кар'єр нотаріїв у Львові, в складових структурах магістрату (канцелярії, лаві, раді). Двоє з них стосуються XV, інших два — XVI ст. Вибраними нотаріями стали Пйотр Вольфрам, Ян з Кракова, Мартин з Велички і Станіслав Ансерін.

² Див. статтю: Б. Петришак: *3 історії публічного нотаріату Львова кінця XIV—XV ст.* W: „Limes. Studia i Materiały z Dziejów Europy Środkowo-Wschodniej”. Rzeszów 2009, nr 2, s. 9—19.

³ S. Kętrzyński: *Zarys nauki o dokumencie polskim wieków średnich*. T. 1. Warszawa 1934; S. Mikucki: *Mianowanie notariuszy publicznych imperiali auctoritate w diecezjach krakowskiej i lwowskiej w wieku XV*. W: *Studia historyczne ku czci Stanisława Kutrzeby*. T. 1. Kraków 1938, s. 289—328; Його ж: *Początki notariatu publicznego w Polsce*. Prz. Hist. 1937—1938, T. 34, s. 10—26.

⁴ S. Mikucki: *Początki...*, s. 10—17.

⁵ D. Malec, K. Skupieński: *Notariat Polski. Historia i współczesność*. Warszawa 2006, s. 59.

⁶ S. Kętrzyński: *Zarys...*, s. 231.

⁷ J.B. Zimorowicz: *Viri illustres civitatis Leopoliensis, Metropolis Russiae, collecti per Bartholomaeum Zimorowicz, consulem Leopoliensem*. W: *Opera quibus res gestae urbis Leopoli illustrantur ex mandato senatus eiusdem civitatis*. Ed. C.J. Heck. Leopoli 1899, p. 314.

Найвідомішим публічним нотарієм, який прибув на початку XV ст. до Львова, був Пйотр з Вольфраму, краківський канонік та архідиякон, другий папський колектор у Польщі⁸. Пйотр Вольфрам (Вольбром, Вольврам) (від назви однойменного містечка) був публічним нотарієм і писарем міста Львова у 1402—1407 рр.⁹ Фактично джерела не повідомляють ніяких відомостей про Пйотра до 1402 р., тобто невідомо, де саме він навчався, де розпочав кар'єру. Припускаємо, що початкову освіту він здобув при парафіяльній школі у Длужці, сусідньому містечку, оскільки місцевої школи у Вольфрамі не було. Наступним етапом, слід вважати, було навчання у вищій катедральній школі, згодом — університеті. Щодо останнього, то, мабуть, Вольфрам обрав Краківський університет, зважаючи на те, що це був єдиний навчальний заклад такого рівня у Польському Королівстві на той час. Заснований приблизно 10 років перед народженням Вольфрама, він встиг забезпечити собі добру opiniю серед студентів, котрі не поспішали чи не мали коштів навчатися у західноєвропейських університетах. На жаль, документальних підтверджень щодо навчання Пйотра тут не маємо, оскільки перші книги реєстрації студентів збереглися з 1400 р. Проте саме цей університет він обрав пізніше для продовження кар'єри. Університетська освіта не була необхідною для здобуття титулу публічного нотарія, однак, враховуючи подальші ступені освіти Вольфрама (кілька закордонних університетів), ймовірно, він мусів мати якийсь початковий вчений ступінь, хоча б бакалавра. Наступним кроком Вольфрама стала номінація на публічного нотарія. Можливо, майбутні кар'єрні амбіції Пйотра були пов'язані саме з церковною сферою (що, зрештою, згодом стало dokonаним фактом), і тому набуття титулу нотарія було необхідною умовою.

⁸ Про діяльність Пйотра детальніше див.: J. Drabina: *Dyplomatyczne służby papieża Marcina V wysłane do Polski w latach 1417—1431 i ich ranga*. W: *Ludzie — kościół — wierzenia. Studia z dziejów kultury i społeczeństwa Europy Środkowej (średniowiecze—wczesna epoka nowożytna)*. Warszawa 2001, s. 213—223; Його ж: *Spór Władysława Jagielly z papieżem Marcinem V o obsadę wyższych stanowisk kościelnych w Polsce*. St. Hist. 1999, T. 42, z. 2, s. 167—181; M. Koczerska: *Zbigniew Oleśnicki i Kościół krakowski w czasach jego pontyfikatu (1423—1455)*. Warszawa 2004; J. Skoczek: *Dzieje lwowskiej szkoły katedralnej*. Lwów 1929; Його ж: *Ze studiów nad średniowiecznym Lwowem*. W: „Pamiętnik Historyczno-Prawny”. T. 6, z. 3. Lwów 1928, s. 255—368; W. Szelińska: *Biblioteki profesorów Uniwersytetu Krakowskiego w XV i w początkach XVI wieku*. Wrocław 1966; Її ж: *Piotr Wolfram, profesor Uniwersytetu Krakowskiego i jego nieznaný rękopis. Karta z dziejów nauki polskiej w początkach XV wieku*. W: „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny”, z. 59. *Prace Historyczne*, nr 8. Kraków 1977, s. 49—59; M. Zwiercan: *Piotr Wolfram z Krakowa*. W: PSB, T. 26, s. 403—406; Б. Петришак: *Львівський період діяльності Петра Вольфрама (1402—1407 рр.)*. В: *Львів: місто, суспільство, культура*. Львів 2010, Т. 7, с. 177—194.

⁹ М. Капраль вважає 1406 р. роком завершення писарської кар'єри Вольфрама (М. Капрал: *Urządnicy miasta Lwowa w XIII—XVIII wieku*. Toruń 2008, s. 340), однак 4 березня 1407 р. він ще згадується як писар: AGZ, T. 4, s. 34—35.

Однак про час номінації, ким вона була здійснена, які перші кроки зробив Пйотр у цій професії, невідомо. Починаючи з XV ст., у краківській та львівській дієцезіях переважали нотарії папського призначення¹⁰, то ж цілком можливо, що Вольфрам також належав до них. Підписуючись, він вживав просто титулу «Пйотр Вольфрам, син Фабіана»¹¹, без вказівки на дієцезію та характер номінації (папська, імператорська чи спільна). Напевно, на той час він вже отримав духовні свячення.

Подальша кар'єра Вольфрама розгорталася на стику діяльності кількох установ та їх канцелярій, насамперед це була архієпископська канцелярія галицького латинського архієпископа Якуба Стрепи (1391—1409 рр.). На користь того, що Вольфрам доводилося тісно співпрацювати з архієпископом, свідчить той факт, що кілька документів як львівський міський писар він укладав у будинку архієпископа, а не у приміщенні канцелярії. В ході процесу з львівським плебаном Йоганном Ройзе Вольфрам виступив прокуратором¹² Якуба Стрепи, що теж вказує на приятельські відносини між ними. Однак однозначно стверджувати факт належності Пйотра до персоналу канцелярії архієпископа не можна за відсутності вірогідніших даних.

Спробуємо реконструювати причини переходу Вольфрама до львівської канцелярії. Як правило, міські писарі утримували уряд за собою до смерті чи переходу на інший, вищий уряд у міській ієрархії влади. Попередній писар, Лаврентій, син Дідка з Сандомира, також публічний нотарій, виконував свої повноваження упродовж 1391—1399 рр., принаймні це крайні дати джерельних згадок¹³. Пізніше його ім'я у джерелах не зустрічається, тож теоретично Пйотр Вольфрам міг розпочати виконувати свої обов'язки з того часу. Деякі дослідники також припускають таку можливість¹⁴. Практика суміщення обов'язків міського писаря і публічного нотарія на прикладі вже згадуваного Лаврентія з Сандомира проявлялася у міській канцелярії Львова й раніше. У Познані деякі з міських писарів також носили титул «*apostolica et imperiali auctoritate notarius*»¹⁵. Світське суспільство стикалось з публічним нотаріатом у церковних судах, оскільки у цій формі писались вироки, наприклад, в частих процесах про церковну десятину, також справи фундацій на користь церкви, осо-

¹⁰ S. Mikucki: *Mianowanie...*, s. 289.

¹¹ AGZ, T. 4, s. 38 (1407 p.).

¹² Прокуратор — прокурор; представник однієї із сторін у суді.

¹³ J.B. Zimorowicz: *Viri...*, p. 314; *Каталог пергаментних документів Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові 1233—1799*. Упор. О.А. Купчинський, Е.Й. Ружицький. Київ 1972, с. 40—41.

¹⁴ J. Skoczek: *Dzieje...*, s. 36. Автор зазначив, що знаменитим є факт (!), що у Львові наприкінці XIV ст. міським писарем був Пйотр Вольфрам.

¹⁵ I. Radtke: *Kancelaria miasta Poznania w latach 1570—1793*. W: *Historia prawa. Historia kultury. Liber memorialis Vitoldo Maisel dedicatus*. Red. E. Borkowska-Bagieńska, H. Olszewski. Poznań 1994, s. 102.

бливо у заповітах, коли була обов'язковою така форма запису¹⁶. На прикладі Вольфрама бачимо, що публічний нотарій брав участь у процесі міста з духовними особами.

Перша згадка про Пйотра Вольфрама як міського писаря датується 20 листопада 1402 р. Цього дня Якуб Стрепа надав відпустити парафіяльному костелу у Львові. Документ писався у будинку архієпископа Пйотром Вольфрамом, «на той час міським писарем»¹⁷.

Канцелярська робота займала ключове місце у діяльності Пйотра. Особливо варто виділити її зовнішню складову, яка полягала в участі писаря у посольствах, делегаціях, представництві міських справ у інших судах.

За Вольфрама у львівській канцелярії настав важливий етап в організації — започаткування окремих книг для ради і лави, а також фінансових. Це було зумовлено як внутрішніми причинами (зростання потоку приватних документів у зв'язку з активізацією операцій з нерухомістю серед міщан), так і зовнішнім впливом інших міст, наприклад, Кракова, чому міг посприяти краківський досвід Вольфрама¹⁸. Така система записів для львівської ради починається, вочевидь, з 1402 р., у самій канцелярії вони носили назву «acta acticata»¹⁹. До цих книг були індуковані, крім міських документів, ті документи, які рада отримувала з королівської канцелярії або від інших церковних чи світських осіб. Наприклад, історик Кароль Бадецький висловив припущення, що справа галицького архієпископа Якуба Стрепи, яка розглядалася у церковному суді 15 лютого 1403 р., була вписана до расцьких актів²⁰, а це один з нечисленних документів, написаних Вольфрамом, що засвідчує його участь у канцелярській роботі.

На жаль, ті книги, які теоретично могли вестися Пйотром Вольфрамом, внаслідок об'єктивних причин не збереглися. Єдина книга, в якій містяться відомості про Вольфрама — рахункова книга з 1404—1414 рр., про яку говорилося вище²¹. Порівнюючи автографи Вольфрама зі зразками почерків у цій книзі, висновуємо, що сам він фінансових книг не вів²².

¹⁶ M. Koczerska: „*De manu, signo et nomine*”, czyli o krakowskich notariuszach publicznych w późnym średniowieczu. W: *Kultura średniowieczna i staropolska. Studia ofiarowane Aleksandrowi Gieysztorowi w pięćdziesięciolecie pracy naukowej*. Warszawa 1991, s. 192.

¹⁷ «Datum per manus Petri Wolfram, protunc notary Civitatis» (AGZ, T. 4, s. 11).

¹⁸ Про збережену найдавнішу документацію краківської канцелярії див.: M. Friedberg: *Kancelaria miasta Krakowa do połowy XVIII wieku*. „Archeion” 1955, T. 34, s. 300.

¹⁹ *Archiwum Akt Dawnych miasta Lwowa. A: Oddział staropolski*. Oprac. K. Badecki. T. 3: *Księgi i akta administracyjno-sądowe 1382—1787*. Lwów 1935, s. IV.

²⁰ K. Badecki: *Zaginione księgi średniowiecznego Lwowa. Studium rekonstrukcyjne*. Lwów 1927, s. 24.

²¹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 695, 353 с.

²² Нами порівнювалися такі автографи Вольфрама: Archiwum Kapituły w Krakowie, rkp. 162, k. 1; BCzart, rkp. 2008 IV, k. 1; BJ, rkp. 344 III, k. 1; rkp. 372 IV, k. I; rkp. 395 III, k. 1; rkp. 1350, k. 2; rkp. 1352, k. 2; rkp. 1596, k. 1.

Діяльність Пйотра Вольфрама засвідчує тісну співпрацю канцелярії міста з іншими канцеляріями, які діяли тут. Цю діяльність можемо віднести до зовнішньо-канцелярської, адже ці контакти, як правило, відбувалися поза межами міської юрисдикції. Зокрема, це вже згадувана церковна канцелярія галицького архієпископа Якуба Стрепи. Зазвичай існували справи на перетині повноважень церковної та міської юрисдикцій, що вимагали участі обох сторін для позитивного вирішення справи.

Наприклад, важливою сферою діяльності, до якої ангажувалися міські писарі, було укладення заповітів. 15 лютого 1403 р. у Львові Якуб Стрепа підтвердив заповіт львівського райці Петра Айзенгутеля і його дружини Малгожати (в якому подружжя записало $1\frac{3}{4}$ ланів для міського шпиталю св. Духа), а також застеріг, що виконавці і опікуни заповіту повинні й надалі сплачувати йому десятину з цих ланів. Укладачем документу був писар міста Пйотр Вольфрам²³.

Чи не єдиною справою, про яку маємо відомості, є судовий процес проти львівського плебана Йоганна Ройзе, який тривав з 1395 р. Суть справи, яку архієпископ успадкував від свого попередника, архієпископа Бернарда, полягала у претендуванні магістрату та церковної влади на будинок, який розташовувався на львівському Ринку, а згодом претензії поширилися на інші володіння та церковні бенефіції. Пйотр Вольфрам розпочав свою участь у цих процесах як свідок поряд з іншими міщанами на уряді львівського міського писаря²⁴. Очевидно, що присутність на боці архієпископа представника канцелярії магістрату була вигідною обом сторонам: місто було краще поінформоване про кроки церковної влади під час процесу, а вона, своєю чергою, про настрої та поведінку райців у справі. Пйотр Вольфрам згодом розпочав активніше виступати уже не в ролі свідка, а посла — представника міста і насамперед райців у церковних судах різних інстанцій. Наприклад, 18 жовтня 1405 р. він був присутній серед вибраних осіб, які представляли Львів у Городку в справі Йоганна Ройзе, як писар міста Львова²⁵. 6 грудня, серед видатків міської каси на подорожі зазначено кошти, видані «notario Petro Wolfram» у Кракові (у розмірі 100 злотих) для пересилання їх львівському представнику

²³ «[...] In domo nostre mansionis, presentibus prescriptis consulibus Lemburgensibus, Petro Wolfram notario civitatis presentisque scriba, Mathia et Stanislaw nostris familiaribus [...]» (AGZ, T. 4, s. 13).

²⁴ «Petro notario civitatis Lemburgensis» (Там само, s. 14); «Petro Wolfram eiusdem civitatis notario» (Там само, s. 15).

²⁵ «[...] In magno estuario seu Stuba in Suburbio Grodek Haliciensis diocesis, in nostri publicorum (Notariorum) et testium subscriptorum presencia ad hoc vocatorum specialiter et rogatorum constituti personaliter providi viri: [...] Petrusque Wolwrami, notarius, Lamburgenses [...]» (Там само, s. 16).

Волчку до Римської курії²⁶. Це була лише одна з численних подорожей, які довелося відбути міському писарю в зазначеній справі²⁷.

Востаннє Вольфрам представляв інтереси львівських міщан Петра Айзенгутеля, Петра Штехера, Яна Зомерштейна, Миколая Шмедфельда 10 листопада 1407 р. у Кракові, коли Миколай, син Віганда, перемиський декан і краківський канонік, як субделегат Петра, краківського єпископа, звільнив їх від призначеного штрафу у 500 дукатів²⁸. Це водночас була й остання справа, яка вирішувалася Вольфрамом на уряді міського писаря.

На початку 1408 р. Пйотр востаннє згадується вже як «колишній писар» у списку платників податку²⁹.

Активна канцелярська діяльність (принаймні задокументована зовнішня), попри все, залишала Вольфраму можливість зайняття інших урядів. Юзеф Скочек вважає, що оскільки Пйотр Вольфрам в ході процесу міста з плебаном Йоганном Ройзе безпосередньо займався і шкільним питанням Львова (призначенням вчителя), то він міг поруч з урядом міського писаря займати уряд у львівській парафіяльній школі³⁰. Факти такого суміщення часто зустрічаються в різних містах, а для пізнішого часу у Львові є випадки, коли ректори школи переходять на уряд писаря³¹. Якщо Вольфрам справді був ректором парафіяльної школи, то можна припустити, що краківська школа відіграла певну роль при укладенні наукового плану викладання у першій школі Львова.

Крім канцелярської роботи, Вольфрам брав участь в інших публічних ініціативах, зокрема, опікувався вівтарем десяти тисяч мучеників, святих Агнешки, Катерини і Дороти, заснованому 30 січня 1399 р. міськими райцями, які застерігали за собою право презенти і патронату щодо вівтаря³². За умовами фундації, Вольфраму щорічно припадало 4 копи руських грошей з чиншів на домах, між іншим з дому навпроти української

²⁶ *Księga przychodów i rozchodów miasta 1404—1414*. Wyd. A. Czołowski. Lwów 1896, s. 19.

²⁷ Детальніше про перипетії цієї справи див.: В. Кметь: *Діяльність галицького латинського архієпископа Якуба Стрепи (1391—1409) (на матеріалах Центрального державного історичного архіву України у Львові)*. В: *Львів: місто — суспільство — культура*. Т. 3. Ред. М. Мудрого. Львів 1999, с. 22—31.

²⁸ «[...] Petrum Wolbrami, rectorem ecclesie in Prandoczin, Cracoviensis diocesis, verum et legitimum procuratorem prenominatorum Petri Eyzenhuttil, Petri Stechcher, Iohannis Sommersten, Nicolai Smedfeld, civium et opidanorum Lamburgensium [...]» (AGZ, T. 4, s. 68).

²⁹ «Domino Petro olym notario concessa est I sxg ecciam in negocio ciuitatis» (*Księga przychodów i rozchodów miasta 1404—1414...*, s. 61).

³⁰ J. Skoczek: *Dzieje...*, s. 36—37.

³¹ K.J. Heck: *Życie i dzieła Bartłomieja i Szymona Zimorowiczów (Ozimków) na tle stosunków ówczesnego Lwowa*. Kraków 1894, s. 47.

³² ЦДІАУЛ, ф. 131, оп. 1, спр. 52, арк. 1 (оригінал); ф. 52, оп. 1, спр. 173, арк. 21—21зв. (копія); спр. 186, арк. 1—1зв. (трансумпт); *Каталог...*, с. 52—53 (регест).

церкви (мається на увазі храм Успіння Пречистої Діви Марії), розташованої в місті між мурами. Райці зобов'язалися також збільшити згодом цей чинш до 10 кіп³³. Натомість Вольфрам був зобов'язаний відправляти служби Божі за душі райців та померлих міщан Львова³⁴. Також був (за припущенням Маріана Зверцана) плебаном, а згодом — ректором парафіяльної церкви в Прандочині із забезпеченням прибутків з нерухомої власності. За надмірну любов до бенефіцій діяльність Вольфрама негативно оцінив Казимир Моравський³⁵.

Кар'єра Вольфрама у Львові, як зазначалося вище, завершилася у 1408 р. Цього року він поступив на юридичний факультет Празького університету. Фактично це був початок його майбутньої блискучої кар'єри. До студій у Празі додалося навчання в Болоньї та Падуї, професорство на факультеті права Краківського університету. Пйотр став учасником посольств до папи Олександра V у 1409—1410 рр., собору у Констанці у 1415 р. тощо. За свої заслуги перед папою Мартином V отримав багаті бенефіції, був кантором віслицької колегіати, короткий час посідав познанську катедральну канонію. У 1417 р. став краківським каноніком (вигравши цей уряд у Збігнева Олесницького, майбутнього краківського архієпископа)³⁶ та другим папським колектором у Польщі (1421)³⁷. У 1422, 1425 рр. виконував обов'язки гнєзненського схоластика³⁸. У 1427 р., перед самою смертю, став краківським архідияконом³⁹. Помер 1428 р. у Кракові⁴⁰.

На цьому епізоді львівська кар'єра Вольфрама закінчилась. Вона, однак, залишила тривалий слід — про важливість перебування у Львові свідчить той факт, що в листі з 1423 р. папа Мартин V називав Петра своїм улюбленим сином Петром зі Львова — «dilecto filio Petro de Lamburga»⁴¹.

³³ Д. Зубрицький: *Хроніка міста Львова*. Пер. з пол. І. Сварника. Комент. М. Капраля. Львів 2002, с. 57.

³⁴ *Rys historyczno-statystyczny dobroczynności publicznej we Lwowie (1250—1894)*. Lwów 1894, s. 4.

³⁵ М. Zwiercan: *Piotr...*, s. 405.

³⁶ М. Koczarska: *Zbigniew...*, s. 13.

³⁷ Про діяльність Пйотра як папського колектора (збирача податків на користь Римської курії) детальніше див.: KDMK, s. 163, 166, 171; *Najstarszy zbiór przywilejów i wilkierzy miasta Krakowa*. Wyd. S. Estreicher. Kraków 1936, s. 18; *Dokumenty polskie z archiwów dawnego Królestwa Węgier*. Ed. S.A. Sroka. T. 1. Kraków 1998, nr 49.

³⁸ ЦДІАУЛ, ф. 131, оп. 1, спр. 65, арк. 1; CV, p. 701.

³⁹ К. Ożóg: *Pastor bonus — duszpasterskie zabiegi biskupa Zbigniewa Oleśnickiego w diecezji krakowskiej*. W: *Zbigniew Oleśnicki książę Kościoła i mąż stanu*. Red. F. Kiryk, Z. Noga. Kraków 2006, s. 166.

⁴⁰ М. Zwiercan: *Piotr...*, s. 405—406.

⁴¹ CV, p. 591.

Наступним публічним нотарієм, якого доля запровадила до Львова, був Ян з Кракова, міський писар Львова (1480—1495)⁴². Ян походив з краківської родини Заків (Жаків), його батьком був бакалавр Станіслав Зак⁴³. Одразу після закінчення навчання в Краківському університеті (як і його батько) Ян мешкав у рідному місті, можливо, підробляв писарем чи підписком у якійсь з канцелярій Кракова. Про його перебування тут свідчить судова справа, піднята проти нього Миколаєм Мистке, краківським міщанином, у 1476 р.⁴⁴ Прослідковуючи далі кар'єру майбутнього писаря, зазначимо, що він, мабуть, наприкінці 1470-х рр. отримав титул клірика Краківської дієцезії та публічного нотарія папського та імператорського походження⁴⁵. Допіру у 1480 р. Ян розпочав працю у львівській міській канцелярії. Про причини переїзду нічого не відомо, можливо, тут відіграли роль зв'язки попереднього писаря, Георгія Гобеля, з краківським університетським середовищем (тут навчались двоє його синів і, за припущенням, сам Георгій).

Як публічний нотарій, Ян взяв на себе один з обов'язків міського писаря, а саме — завіряння testamentів. Він був одним з нотаріїв, які завірили заповіт Дороти, дочки покійного Мартина Майзеля, львівського міщанина (водночас Ян був міським писарем)⁴⁶. Це відбувалося у 1495 р., і з цього документа маємо зображення нотаріального знаку Яна. Аналізуючи його (див. фігура 1), відмічаємо наявність символу папської влади — перехрещеного «ключа Петра», що вказував на належність Яна до нотаріату папського призначення⁴⁷.

Важливою ділянкою, в якій реконструйовано діяльність Яна з Кракова, була участь писаря у засіданнях консисторського суду. Так, 1484 р. «Ян, міський писар» виступив вперше як поручитель у справі львівських міщан Бенедикта Гелбаза з Анджеєм бакалавром перед консисторським судом⁴⁸.

⁴² M. Kapral: *Urządnicy...*, s. 341. Тут роками урядування писаря подані 1483—1490 рр., див. додаткові дані: ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 222, с. 346; спр. 698, с. 420; J.B. Zimorowicz: *Viri...*, p. 315.

⁴³ AGZ, T. 7, s. 193; *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400—1508*. Wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska. T. 1. Kraków 2004, s. 267; AP Kraków, oddział III, sygn. 429, k. 575.

⁴⁴ AP Kraków, oddział III, sygn. 429, k. 575.

⁴⁵ AGZ, T. 7, s. 193.

⁴⁶ Там само, s. 191—193.

⁴⁷ ЦДІАУЛ, ф. 138 (Бадецький Кароль), оп. 1, спр. 46, арк. 17; AGZ, T. 7, s. 193; K. Skupieński: *Notariat publiczny w średniowiecznej Polsce*. Lublin 2002, s. 188. Подібне зображення спостерігаємо у нотаріальних знаках публічних нотаріїв Шимона, сина Мартина з Дзечмарович, Станіслава, сина Яна з Стшелець (A. Gąsiorowski: *Notariusze publiczni w Wielkopolsce schyłku wieków średnich. Katalog admisji w Gnieźnie i w Poznaniu 1420—1500*. Poznań 1993, s. 62, 65).

⁴⁸ *Acta officii consistorialis leopoliensis antiquissima*. Ed. G. Rolny. Vol. 1. Leopoli 1927, p. 204.

Протягом 1485—1494 рр. книги консисторського суду рясніють заголовками судових справ (пов'язаних переважно зі спадковими тяжбами) за участю Яна⁴⁹.

За писарства Яна продовжується так само традиція участі писаря в спорах міста з церковними достойниками (наприклад, довготривала суперечка з львівським плебаном Йоганном, яка мала місце у першій половині XV ст.). Ян у 1485 р. був прокуратором райців у справі з львівським архієпископом Яном, коли публічний нотарій Якуб, син Суліслава з Сандомира, виставив перед магістратом апеляцію до Римської курії⁵⁰.

Також відмічаємо активну участь Яна у посольствах: впродовж 1481—1489 рр. скеровувався магістратом до різних осіб (польського короля, маршалка, молдавського воєводи), зафіксовано участь Яна з Кракова у генеральному сеймі⁵¹. Ймовірно, закінчив свою кар'єру саме у Львові, подальших згадок про нього не виявлено.

XVI ст. продовжувало традицію запрошення до Львова публічних нотаріїв. Кар'єри двох із них, Мартина з Велички та Ансеріна Станіслава, можна вважати показовими для ілюстрації можливостей просування по урядовій драбині у магістраті того часу. Мартин з Велички (1522—1565 (?))⁵² з'явився у Львові перед 1519 р., працював спочатку консисторським писарем⁵³. Вперше згаданий як публічний нотарій 1521 р.⁵⁴, був кліриком Краківської дієцезії, інвеституру отримав від папи римського. Нотаріальний знак Мартина (див. фігура 2) являв собою горщик на постаменті з трьома гілками, під яким на трьох східцях розміщувався напис: «IESVS CRISTVS MARIA S[AN]CTA ANNA»⁵⁵. У деяких знаках додавалося слово «MARTINUS»⁵⁶. Після отримання уряду міського писаря Мартин продовжував співпрацю з консисторською канцелярією, робив вписи testamentів до консисторських книг. До прикладу, 1521 р. ним туди вписано testament львівської міщанки Єлизавети Копенчової⁵⁷. Також писар ангажувався й до засвідчення та впису міщанських testamentів до міських книг, багато прикладів таких справ маємо з 1529, 1532, 1540, 1543 рр.⁵⁸

⁴⁹ Там само, р. 204, 211 (1484 р.), 261 (1485 р.), 424 (1487 р.), 582 (1489 р.); *Acta officii consistorialis leopoliensis antiquissima*. Ed. G. Rołny. Vol. 2. Leopoli 1927, р. 180 (1492 р.), 279, 290 (1493 р.), 313 (1494 р.), 602 (1489 р.).

⁵⁰ AGZ, T. 7, s. 151.

⁵¹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 698, с. 420, 447, 462, 478, 493, 531.

⁵² М. Kapral: *Urzednicy...*, s. 341 (1522—1552 pp.).

⁵³ Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника, відділ рукописів, ф. 98 (Рольний В.), спр. 4, арк. 7, 10.

⁵⁴ Instytut Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych w Lublinie, sygn. 3108, k. 30.

⁵⁵ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 232, с. 259.

⁵⁶ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 232, с. 272.

⁵⁷ Instytut Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych w Lublinie, sygn. 3108, k. 30—31.

⁵⁸ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 232, с. 258; спр. 233, с. 489; спр. 704, с. 85, 227, 273.

Ймовірно, таку діяльність Мартин вів впродовж всього терміну перебування на уряді писаря. Востаннє згадку про нього як про публічного нотарія маємо з 1565 р.⁵⁹

Мартин розпочав виконувати функції заступника міського писаря ще під час сумнозвісного процесу проти попереднього міського писаря Миколая Пільзенського, який завершився стратою останнього, у 1520 р., коли Миколай сидів у в'язниці⁶⁰. 1522 р. райці, прагнучи, напевно, точніше окреслити обов'язки та права міського писаря, прийняли конституцію про оплату праці міського писаря та інші пільги, надані йому. Саме тоді остаточно міським писарем обрано Мартина.

Також Мартин брав активну участь у зовнішній діяльності — у 1544 р. в посольстві до Варшави, 1547 р. — до Кракова на генеральний сейм разом з Анджеєм Абреком, 1549 р. посланий до Кракова в державних справах, наступного року — до Пйотркова⁶¹.

Паралельно з працею в міській канцелярії Мартина 1543 р. обрано до лави, лавником був впродовж трьох років⁶². У 1545 р. кооптувався до ради на місце. Райцею був до смерті в 1567 р.⁶³

Помер писар, мабуть, на початку 1568 р. Можна сказати, започаткував родинну династію, адже наступним після Мартином писарем став його зять Ян Спонер.

Останнім публічним нотарієм XVI ст. у Львові, який продовжив кар'єру в органах влади міста, був Ансерін (Гонсьорек) Станіслав (1572—1585 рр.), міський писар, лавник, райця і бурмістр. Польський історик Мечислав Гембарович назвав Ансеріна «видатним архівістом XVI століття», попередником відомих хроністів Йоганна Альнпека (Яна Алембека), Юзефа Бартоломея Зіморовича, Томаша Юзефовича та ін.⁶⁴

Станіслав Ансерін був корінним львів'янином. Він народився близько 1543 р. у сім'ї шевця Станіслава Генсяноги (звідси і його друге прізвище — Гонсьорек (Гонсьорек)), та Ядвіги⁶⁵. Станіслав отримав початкову освіту в катедральній школі, яка тоді переживала своєрідний розквіт, тут

⁵⁹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 235, с. 279.

⁶⁰ Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника, відділ рукописів, ф. 98 (В. Рольний), спр. 4, арк. 30.

⁶¹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 708, с. 426, 697; спр. 709, с. 95, 159.

⁶² М. Kapral: *Urzednicy...*, s. 210.

⁶³ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 14, с. 1006—1007; ф. 55 (Архів давніх актів міста Львова), оп. 1, спр. 106, арк. 44; М. Kapral: *Urzednicy...*, s. 98.

⁶⁴ М. Gębarowicz: *Stanisław Anserinus — zapomniany archiwista XVI stulecia*. St. Żr. 1968, T. 13, s. 120—121; Б. Петришак: *Ансерін (Гонсьорек) Станіслав*. В: *Енциклопедія Львова*. Ред. А. Козицького та І. Підкови. Т. 1. Львів 2007, с. 67—68.

⁶⁵ В. Лозинський вважав, що Ансерін мав прізвище не Гонсьорек, а Генсіносек, а Гонсьорек — це було прізвище Яна, регента міста в 1650-х рр. (W. Łoziński: *Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie w XVI i XVII wieku*. Lwów 1902, s. 9, 15).

вчителювали Бенедикт Герберст, Анджей Чуй-Вігілянтус, Анджей Баргіль. Саме останній і був вчителем Ансеріна. У навчанні застосовувалася програма Герберста, в якій робився наголос на вивченні мов, насамперед латинської і грецької. У 1562 р. Станіслав, прагнучи продовжити студії, записується у Краківський університет, не бажаючи, очевидно, переймати батьківське ремесло. Прагнення досягти вищого змушували його вчитись сумлінно і старанно, чим він привертає до себе увагу рідного міста, а вірніше, деяких впливових його жителів. Так, у 1564 р. в записках міської каси з'являються видатки на «страви студентам у Кракові» або «студентам, що походять зі Львова і перебувають в університеті». Ініціатором цих видатків у Львові став райця Ієронім Запала, що входив до краківсько-львівського кола гуманістів⁶⁶. Ставши своєрідним попечителем Станіслава, Запала в 1567 р. видав гроші на придбання підручників, а згодом почав переговори про повернення талановитого студента до рідного міста. Після повернення додому десь на початку 1570-х рр. з протекції Запали Станіслав зайняв уряд заступника міського писаря. Ймовірно, десь у той час одружився, його обраницею стала дочка Войцеха, ректора львівської школи, Регіна⁶⁷. Вперше як писар згаданий 1572 р.⁶⁸ З університетських років йому залишилось прізвище «Anserinus» (дослівно «гусячий») як відгук гуманістичної моди на латинізацію імен (наприклад, у Львові Войцех Нога змінив прізвище на Pedianus, Микола Смешек — на Gelasinus, а в Любліні відомий поет Себастьян Кльонович підписувався як Acernus⁶⁹).

Під час перебування в Кракові, мабуть, Ансерін отримав уряд публічного нотарія, обов'язки якого паралельно виконував у 1571—1573, 1575, 1578—1581, 1590 рр.⁷⁰ Нотаріальним знаком писаря було гусяче перо, обвите літерою «S», розташоване на двох східцях з написом: «Glorior in Christi. Spemque heropo cruce» (див. фігура 3). Практика використання ініціалу, першої літери імені, була доволі поширеною серед польських нотаріїв (знаємо приклади Бернарда, сина Шимона зі Львова, Мартина, сина Лаврентія з Ландсберга)⁷¹.

Пізніше цей ініціал першої літери імені став ґмерком (гербом) писаря (див. фігура 4)⁷². Як публічний нотарій, він укладав заповіти міщан⁷³.

⁶⁶ Там само, s. 68.

⁶⁷ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 18, с. 1398—1399.

⁶⁸ M. Kapral: *Urzednicy...*, s. 341; ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 15, с. 1045—1046.

⁶⁹ W. Łoziński: *Patrycyat...*, s. 15; M. Stankowa: *Sebastian Klonowicz (Klonowicz) — pisarz i rajca miasta Lublina, 1573—1602*. „Archeion” 1967, T. 46, s. 96.

⁷⁰ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 335, с. 564, 626, 698, 753, 775; спр. 336, с. 7, 10, 12, 69, 78, 233; спр. 338, с. 6.

⁷¹ M. Koczerska: „*De manu...*”, s. 201. Фотокопії нотаріальних знаків див.: ЦДІАУЛ, ф. 138, оп. 1, спр. 46, арк. 14, 18, 28.

⁷² M. Łoziński: *Patrycyat...*, s. 386; Б. Петришак: *Ансерін...*, с. 68.

⁷³ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 344, с. 57.

З 1576 р. Станіслав офіційно став раєцьким писарем, цей уряд займав 10 років. До найважливіших справ, які він розв'язував на уряді писаря, належали упорядкування архіву і запровадження нових видів книг. Весною 1580 р. було прийнято нову ординацію, яка чіткіше розрізняла обов'язки писаря і синдика. Синдик був зобов'язаний до захисту судових справ міста при королівському дворі, земських і гродських судах та інших інстанціях. Писар натомість мусив додатково взяти на себе збільшені репрезентаційні обов'язки⁷⁴.

У 1584 р. Ансерін обирається лавником на місце померлого Бартоломея Гадовського⁷⁵. Як думається, цьому сприяли родинні зв'язки Станіслава, зокрема, одруження з дочкою львівського лавника та вїйта Регіною Крайзерівною, котра не тільки внесла значний посаг з частиною кам'яниці на площі Ринок біля кам'яниць Ієроніма Запаля та Анджея Самбора⁷⁶, але й запровадила чоловіка до кола львівського патриціату.

1585 р. став останнім роком перебування Ансеріна на уряді писаря⁷⁷. 15 січня він обраний депутатом на вальний сейм у Варшаві як старший писар — *senior notarius*, під цим титулом згадується й надалі⁷⁸. Цього року як його заступник фігурує Войцех Мусковій, міський судовий писар⁷⁹. Після 10-ти років перебування на уряді писаря, уже будучи лавником, Ансерін добивається все-таки уряду райці і одночасно синдика (1586—1588 рр.)⁸⁰. Проте невдовзі Станіслав залишив уряд синдика і повністю зайнявся обов'язками райці міста.

Напевно, чи не найвідомішою серед істориків Львова подією, яка пов'язана з іменем Ансеріна, був інвентарний опис міських ланів комісією на чолі з Ансеріном у 1608 р.⁸¹ Виявилось, що місто разом з міськими селами займає 100 ланів, і кожен з цих ланів був описаний Станіславом. Сьогодні ця праця міського писаря активно досліджується істориками⁸². Як вказував сам автор, дані були ним взяті з таких джерел, як раєцькі та лавничі акти, старі реєстри, інвентарі та ін., тобто всі документи, які колись ним укладалися як міським писарем.

⁷⁴ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 712, с. 826—827.

⁷⁵ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 648, с. 107; М. Капрал: *Urządnicy...*, s. 215.

⁷⁶ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 16, с. 185—186.

⁷⁷ М. Капрал: *Urządnicy...*, s. 341.

⁷⁸ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 713, с. 290, 311, 341, 360, 403, 416, 437.

⁷⁹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 19, с. 164.

⁸⁰ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 713, с. 460; спр. 648, с. 130, 132; *Monumenta confraternitatis Stauropigianae Leopoliensis: Diplomata et epistolae confraternitatis Stauropigianae Leopoliensis ab anno 1518 usque ad annum 1600*. Ed. W. Milkowicz. Vol. 1. Leopoli 1895, р. 428, 803, 850; Д. Зубрицький: *Хроніка...*, с. 189; М. Капрал: *Urządnicy...*, s. 350.

⁸¹ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 1, спр. 395, 10 арк.

⁸² Р. Могитич: *Передмістя самоврядного Львова у першій половині XVII ст.* «Вісник інституту Укрзахідпроектреставрація» 2003, № 13, с. 33.

Впродовж свого перебування на уряді райці Ансерін за чергою також виконував обов'язки бурмістра, зокрема, в 1590, 1596, 1598—1599, 1619 рр.⁸³ 1606 р., будучи райцею, виконував обов'язки війта⁸⁴. Маємо цікаві свідчення про справляння бурмістром його функцій. 1599 р. на Ансеріна поскаржився ткач-українець Пилип Молодчук, вказуючи, що той не виконує своїх обов'язків⁸⁵. Того ж року до цієї скарги приєдналися ремісники-українці Краківського передмістя, які закидали бурмістру ущемлення їхніх прав та відмову приймати до цехів⁸⁶.

Про останні роки життя Ансеріна маємо досить мало відомостей. Й. Альнпек стверджував, що «на старості літ» Станіслав заліз в борги і з його майна майже нічого не залишилось⁸⁷. З 1590 р. маємо попередній заповіт райці, згідно нього, він залишає 2/3 свого рухомого та нерухомого майна дітям, призначаючи їхніми опікунами Якуба Пешковського і Каспара Гулінського, а також Томаша Карча⁸⁸. 4 січня (за іншими даними, 26 вересня) 1621 р. Ансерін помер⁸⁹.

Життєві кар'єри наведених вище чотирьох осіб, котрі в ранзі публічних нотаріїв перебували до Львова протягом XV—XVI ст., показують великі перспективи їхнього просування в міській ієрархії. Сходження по кар'єрній драбині розпочиналося із уряду писаря. Публічним нотаріям зазвичай доручали важливі напрямки діяльності міської канцелярії, зокрема, представництво її назовні, участь у посольствах і судових справах, враховуючи їхній досвід та практичні навички укладання різного роду документів. Окрім зовнішньої діяльності, нотарії брали участь у повсякденних справах канцелярії, наприклад, засвідчували тестаменти міщан. Уряд міського писаря давав великі шанси на продовження кар'єри в місті, нотарії ставали синдиками, лавниками, райцями. Урядова кар'єра часто поєднувалась з родинними зв'язками нотаріїв, які завдяки матримоніальним стосункам з родинами львівських патриціїв зміцнювали та утверджували своє становище в місті, стаючи справді частинкою міської еліти.

⁸³ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 648, с. 188, 272, 294; ф. 132 (Колекція листів державних, громадських та церковних діячів України, Польщі та ін. країн), оп. 1, спр. 193, арк. 1; *Історія Львова в документах і матеріалах*. Упоряд. У. Єдлінська та ін. Київ 1986, с. 56.

⁸⁴ M. Kapral: *Urządnicy...*, s. 366.

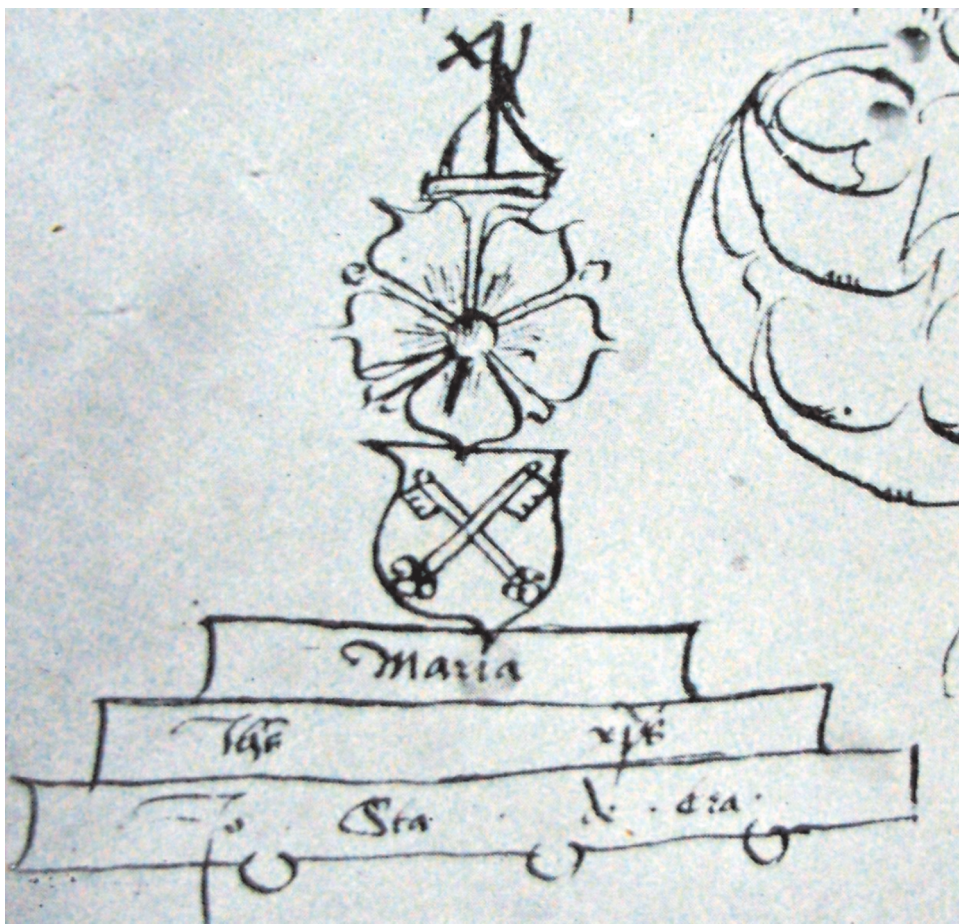
⁸⁵ *Соціальна боротьба в місті Львові в XVI—XVIII ст.* Під ред. Я.П. Кіся. Львів 1961, с. 79.

⁸⁶ *Боротьба Південно-Західної Русі і України проти експансії Ватикану та унії (X—початок XVII ст.)*. Упоряд. Є.А. Гринів та ін. Київ 1988, с. 167.

⁸⁷ W. Łoziński: *Patrycyat...*, s. 141.

⁸⁸ ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 20, с. 839—840.

⁸⁹ Б. Зіморевич: *Потрійний Львів: Leopoldis Triplex*. Перекл. з лат. Н. Царьової. Ком. І. Мицька. Ред. О. Шишка. Львів 2002, с. 154; J.B. Zimorowicz: *Viri...*, p. 305.

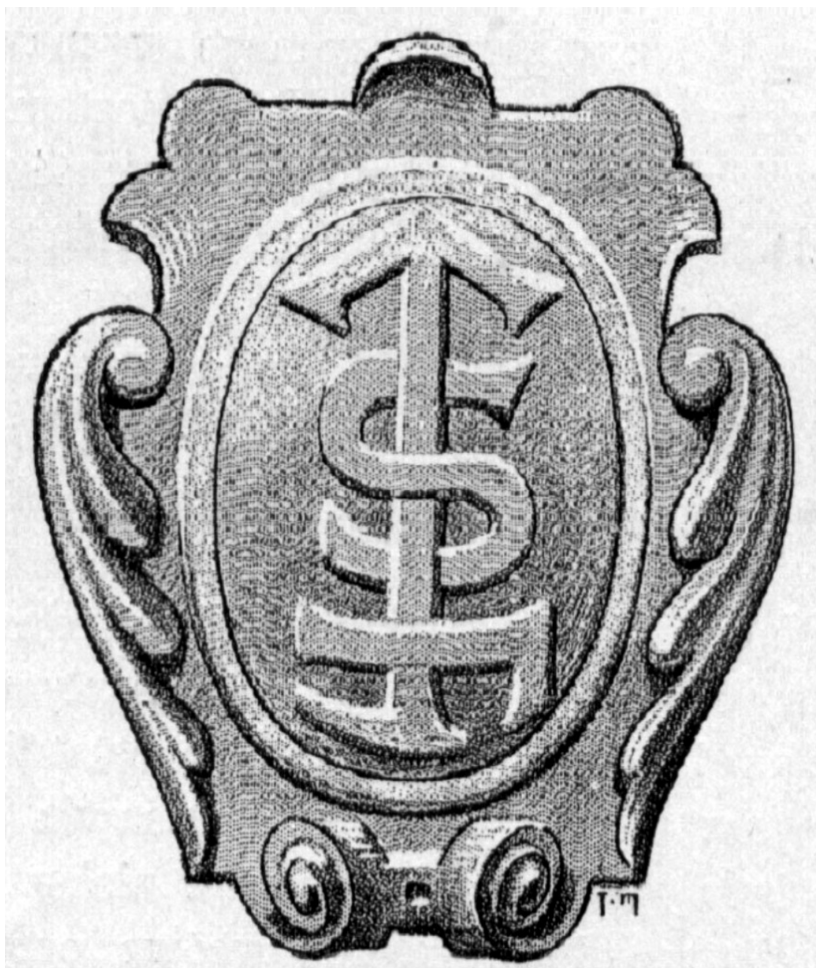
Фігура 1. Нотаріальний знак Яна з Кракова, 1495 р.
(ЦДІАУЛ, ф. 138, оп. 1, спр. 46, арк. 98)

Фігура 2. Нотаріальний знак Мартина з Велички, 1522 р.
(ЦДІАУЛ, ф. 52, оп. 2, спр. 232, с. 272)

Фігура 3. Нотаріальний знак Станіслава Ансеріна, 1571 р.
(ЦДІАУЛ, ф. 138, оп. 1, спр. 338, с. 6)

Фігура 4. Гмерк Станіслава Ансеріна.

(W. Łoziński: *Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie w XVI i XVII wieku*.
Lwów 1902, s. 24)

Bogdana Petryszak

Kariery publicznych notariuszy we Lwowie w XV i XVI wieku

Streszczenie

Artykuł podejmuje kwestię rozwoju kariery publicznych notariuszy we Lwowie, ich współpracy z miejskimi społecznościami i burżuazją na przykładzie 4 osób: Piotra Wolframa, Jana z Krakowa, Marcina z Wieliczki i Stanisława Anserina. Publiczni notariusze stali na czele urzędu miasta, sprawowali urzędy kościelne i jako najbardziej wykształceni rządzący biurokraci często reprezentowali miasto w negocjacjach, ambasadach i innych sprawach. Rząd stwarzał warunki urzędnikom miejskim do kontynuowania kariery w mieście. Często kariera urzędnicza była powiązana z rodzinnymi koneksjami notariuszy i gwarantowała im stałą pozycję wśród rządzącej elity.

Bogdana Petryszak

Die von öffentlichen Lemberger Notaren im 15. und 16.Jh. gemachten Karrieren

Zusammenfassung

Zum Gegenstand des vorliegenden Artikels sind der Ablauf der Karrieren von öffentlichen Notaren in Lemberg und deren Zusammenarbeit mit den Stadtgemeinschaften und dem Bürgertum am Beispiel von vier folgenden Personen: Piotr Wolfram, Jan aus Krakau, Marcin aus Wieliczka und Stanisław Anserin. Öffentliche Notare standen an der Spitze des Stadtmagistrates, bekleideten kirchliche Ämter und als die am besten ausgebildeten Bürokraten vertraten oft die Stadtinteressen bei Verhandlungen, in Botschaften u.a. Die Regierung garantierte den Stadtbeamten günstige Bedingungen, damit sie weitere Karriere in der Stadt machen konnten. Solche Karriere war häufig mit Familienbeziehungen der Notare verbunden und sicherte ihnen eine einflussreiche Stellung in der regierenden Elite.